

מס. נושא: 11.067

ומה יפה ירושתה

שם הפעלה לקוח מתוך שירי ידידות של יהודי מרוקו.
הפעלה לקוחה מתוך החוברת "[והנצח זו ירושלים](#)"

הקשר היהודי לירושלים ב"מנהרת הזמן"

מבוא

זה לא כבר מלאו 3,000 שנה לירושלים, והשנה מלאו 38 שנה לשחרור העיר ולאחודתה. ירושלים קשורה בתודעתנו ההיסטורית לתקופות קדומות אף יותר, שהרי מלוות אותנו מסורות קדומות הקושרות את העיר עם אברהם אבינו (הר המוריה), ויש המקדימים עד בריאת העולם (אבן השתייה). מאז קבע דוד המלך את ירושלים לעיר הבירה, לאורך כל התקופות שעברו על העיר ועלינו כעם, מתגלה רצף של קשר בין עם ישראל לירושלים - קשר של בנייה חומרית ויצירה רוחנית, קשר של כמיהה ומאבק.

עניינה של הפעלה זו הוא בדיקת הקשר הבלתי פוסק בין העם היהודי לדורותיו לבין ירושלים בירתו וניסיון לברר את משמעותו של הקשר הרצוף לעיר לגבי המשתתפים.

מטרות

1. לבחון ביטויים של הקשר לירושלים לאורך הדורות.
2. לחזק את הזיקה לירושלים ולמה שהיא מסמלת עבורנו בעבר ובהווה.

אוכלוסיית היעד: כיתות ז'-י"ב

משך הפעלה: 90 דקות

עזרים:

- 10 כרטיסי תקופות ממוספרים על פי סדר כרונולוגי. לכל קבוצה כרטיס של תקופה שונה.
- חומרי יצירה שונים, דפים וכלי כתיבה.

מהלך הפעלה

לקראת הפעלה, לצורך יצירת אווירה, ניתן לקשט את הכיתה בתמונות ולהציג ספרים הקשורים בירושלים - כמעין תערוכה.

שלב א' - קבוצתי

- המשתתפים נחלקים לעשר קבוצות, כמספר התקופות שבהן עוסקת הפעלה.
- כל קבוצה מקבלת כרטיס הנוגע לתקופה שבה היא תעסוק וכן - שאלות לדין.
- הקבוצה תעיין בחומר שבידה ותדון בשאלות הבאות:

1. מהם מאפייניה של התקופה?
2. אילו ביטויים של הקשר היהודי לירושלים עולים בתקופה שאתם עוסקים בה?

- הקבוצה תבחר נציג שידווח בקצרה במליאה על התקופה שבה היא עסקה.

- הקבוצה תבחר דרך יצירתית משלה כדי להציג בפני המליאה את הקשר היהודי אל ירושלים בתקופה שבה היא עסקה (הצגה, שיר שידור וכדו').

שלב ב' - במליאה

- כל קבוצה מדווחת בקצרה באמצעות נציג על התקופה שבה עסקה.
- כל קבוצה (על פי סדר כרונולוגי של התקופות) מציגה בדרך שבחרה את הקשר היהודי לירושלים בתקופה שעסקה בה.

ניתן למנות כרוז שיכריז לפני כל תקופה שמוצגת את שם התקופה.

שאלות לדין:

1. אילו ביטויים של הקשר היהודי לירושלים עולים מן התקופות השונות?
2. אילו יכולתם לחזור ב"מנהרת הזמן" לעבר - לאיזו תקופה הייתם רוצים לחזור? נמקו.
3. מה עוד הייתם רוצים לדעת על התקופה?
4. מה גיליתם על רצף הקשר של העם היהודי לירושלים? מה זה תורם לנו כיום?
5. מה מצדיק, לדעתכם, את הכינוי "בירת הנצח" של עם ישראל?

לסיכום: המנחה יקרא את דברי ש"י עגנון בטקס קבלת פרס נובל לספרות בשנת 1966:
מתוך קטסטורפה היסטורית, שהחריב טיטוס מלך רומי את ירושלים וגלה
ישראל מארצו, נולדתי אני באחת מערי הגולה. אבל בכל עת, תמיד דומה הייתי עלי כמי
שנולד בירושלים. בחלום, בחזון לילה ראיתי את עצמי עומד עם אחי הלויים בבית המקדש
כשאני שר עמהם שירי דוד מלך ישראל. בזכותה של ירושלים כתבתי את כל אשר נתן השם
בלבי ובעטי.

השיירה הדו שבועית להר הצופים

כרטיס מס' 1: תקופת האבות

רבותי ההיסטוריה.....

ירושלים = יראה ושלם

אברהם קרא אותו (את מקום ירושלים) "ירָאָה". שנאמר (בראשית כ"ב): "ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה". שם קרא אותו "שלם". שנאמר (שם, י"ד): "ומלכיצדק מלך שלם" וברש"י: הוא שם (בן נח). אמר הקב"ה, אם קורא אני אותו "יראה" כשם שקורא אותו אברהם - שם מתרעם (=כועס): ואם קורא אני אותו "שלם" - אברהם מתרעם. אלא הריני קורא אותו "ירושלים" כמו שקראו שניהם: "יראה" "שלם" - "ירושלים".
(בראשית רבה נ"ו, ט"ו)

אבן שתיה - אבן היסוד, נזכרת במשנה: משניטל הארון אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים ושתיה היתה נקראת, גבוהה מן הארץ ג' אצבעות (יומא פרק ה, 'משנה ב'). על אבן זו עמד הארון והלוחות בקודש הקודשים. אולם בבית שני לא היה ארון, והכהן הגדול הקטיר את הקטורת על האבן. ר' יוסי (תוספתא יום הכפורים פ"ג) מבאר את המילה "שתיה": שממנה נשתת העולם - שנאמר מציון מכלל יופי אלהים הופיע (בבלי יומא נד: מובאת דעה זו בשם החכמים). במדרש נקראת אבן שתיה "שן סלע ומצודה" ("ויק"ר כ'). בפרקי ר' אליעזר (ל"ה) נאמר: לפיכך נקראת אבן השתיה, שמשם הוא טבור הארץ ולשם נמתח כל הארץ ועליה היכל ה' עומד - שנאמר: והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלוהים. זוהי אותה אבן שעליה ישן יעקב בבית אל בלכתו מבית אביו (שם). לפי האגדה היתה גם עקידת יצחק על האבן הזאת.

(מתוך האנציקלופדיה העברית, הערך אבן שתיה)

המסורת מזהה את "הר המוריה" שעליו נבנה בית ה' עם אחד ההרים שבארץ המוריה שעליו עקד אברהם את יצחק בנו (תענית ט"ז) ובכך מקדימה את קדושתה של ירושלים עד לאברהם.

(על פי האנציקלופדיה העברית)

...קח נא את בנך... את יצחק ולך לראל ארץ המוריה"

(בראשית כ"ב, ב')

ארץ המוריה – ירושלים, וכן בדברי הימים ב', ג', א': "לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה".

(רש"י שם)

"ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח, בגורן ארונה, הוא המקום שבנה אברהם המזבח ועקד עליו יצחק".

(רמב"ם, הלכות בית הבחירה ב', ב')

מיד רמז הקדוש ברוך הוא יתברך לסביבות העמק שיתקבצו ההרים למקום אחד לעשות מקום לשכינה. לפיכך נקרא "הר המוריה" שמיראתו של הקדוש ברוך הוא יתברך נעשה הר. מיד: "וירא את המקום מרחוק" (שם). והיאך נראה מרחוק? מלמד שמתחילה היה מקום עמוק, כיוון שאמר הקדוש ברוך הוא לשרות שכינתו עליו ולעשות מקדש, אמר: אין דרך מלך לשכון בעמק אלא במקום גבוה, מעולה ויפה ונראה לכל.

(מתוך מדרש תנחומא, וירא כ"ב)

כרטיס מס' 2: תקופת הבית הראשון

רבותי ההיסטוריה...

הנהגה מדינית	הנהגה רוחנית	
מלכים	נביאים	
דוד	נתן	1000- לפנה"ס - דוד קובע בירושלים את בירת הממלכה.
שלמה	עידו	שלמה - בונה את ביהמ"ק על הגורן שקנה דוד מארונה ומקים עליו מזבח.
רחבעם		
אסא		
יהושפט		928- התפלגות הממלכה. ירושלים בירת יהודה בלבד.
יהורם		
אחזיה	הושע	720- בעקבות נפילת ממלכת ישראל בידי אשור, ירושלים שוב מרכז לאומי ודתי יחיד של עם ישראל בארצו.
יואש	ישעיהו	
אמציה	עמוס	
עוזיהו (עזריה)	מיכה	
יותם		חזקיהו המלך עורך מפעל ספרותי תרבותי. מבצר את העיר ובונה את ניקבת השילוח.
אחז		
חזקיהו		
מנשה		
אמון	חולדה	640 - 609- יאשיהו מחזק את הצד הרוחני מוסרי של מלכות ישראל. מחדש את העלייה לרגל בפסח לביהמ"ק.
יאשיהו	צפניה	
יהואחז	ירמיה	
יהויקים		
יהויכין		586- צדקיהו המלך האחרון. חורבן בית ראשון ע"י נבוכדנצר מלך בבל - ט' באב.
צדקיהו		

על חומותיך ירושלים...

וילך המלך ואנשיו אל היבوسی יושב הארץ... וילכוד דוד את מצודת ציון היא עיר דוד.
(שמואל ב', ה', ו' ז')

ויבן עוזיהו מגדלים בירושלים ... ויחזקם.

(דבה"י ב', כ"ו, ט')

וירא חזקיהו כי בא סנחריב ופניו למלחמה על ירושלים ויועץ עם שריו וגיבוריו... ויתחזק ויבן את כל חומה... ויחזק את המילוא עיר דוד. ויושע ה' את חזקיהו ואת יושבי ירושלים מיד סנחריב מלך אשור.

(דבה"י ב', ל"ב ב' כ"ב)

וישרפו (חיילי נבוכדנצר) את בית האלהים וינתצו את חומת ירושלים... ויגל השארית מן החרב אל בבל...

(דבה"י ב', ל"ו י"ט-כ')

יצירה

שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים לי בית ה' נלך: עומדות היו רגלינו בשערך ירושלים: ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו: ששם עלו שבטים שבטי-יה עדות לישראל להודות לשם ה': כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד: שאלו שלום ירושלים ישליו אהביך: יהי שלום בחילך שלום בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה-נא שלום בך: למען בית-ה' אלוהינו אבקשה טוב לך:

(תהילים קכ"ב)

כרטיס מס' 3: תקופת הבית השני (א)

משיבת ציון עד ממלכת החשמונאים

רבותי ההיסטוריה...

538 לפנה"ס - הצהרת כורש, שיבת ציון החזרת כלי המקדש. רשות לבנות את המקדש.

530 לפנה"ס - גל עלייה שני בראשות זרובבל בן שאלתיאל ויהושע בן יהוצדק.

515 לפנה"ס - חנוכת בית המקדש השני. אמצע המאה החמישית - גל עלייה נוסף בראשות עזרא ונחמיה. עזרא פועל לליכוד חברתי ולאומי.

445 לפנה"ס - נחמיה מגיע מפרס, בונה את חומות ירושלים. כורתים אמנה ומחדשים את מעמד "הקהל".

332 לפנה"ס - א"י עוברת לידי אלכסנדר מוקדון. מתחילה התקופה ההלניסטית (יוונית).

167 לפנה"ס - גזרות הדת של אנטיוכוס ומרד החשמונאים.

164 לפנה"ס - יהודה המכבי מטהר את המקדש. מתחדשת עצמאות ישראל וקמה ממלכת החשמונאים.

63 לפנה"ס - כיבוש העיר ע"י צבאות רומי (פומפיוס).

הנהגה

הכהנים הגדולים: יהושע בן יהוצדק

נביאים: חגי, זכריה, מלאכי

עזרא הסופר ונחמיה בן חכליה

הכנסת הגדולה: שמעון הצדיק – משיירי כנסת הגדולה

מתתיהו החשמונאי ובניו

מלכות בית חשמונאי: אלכסנדר ינאי,

שלומציון, אריסטובלוס, הורקנוס

יצירה

נביאים אחרונים: חגי, זכריה ומלאכי

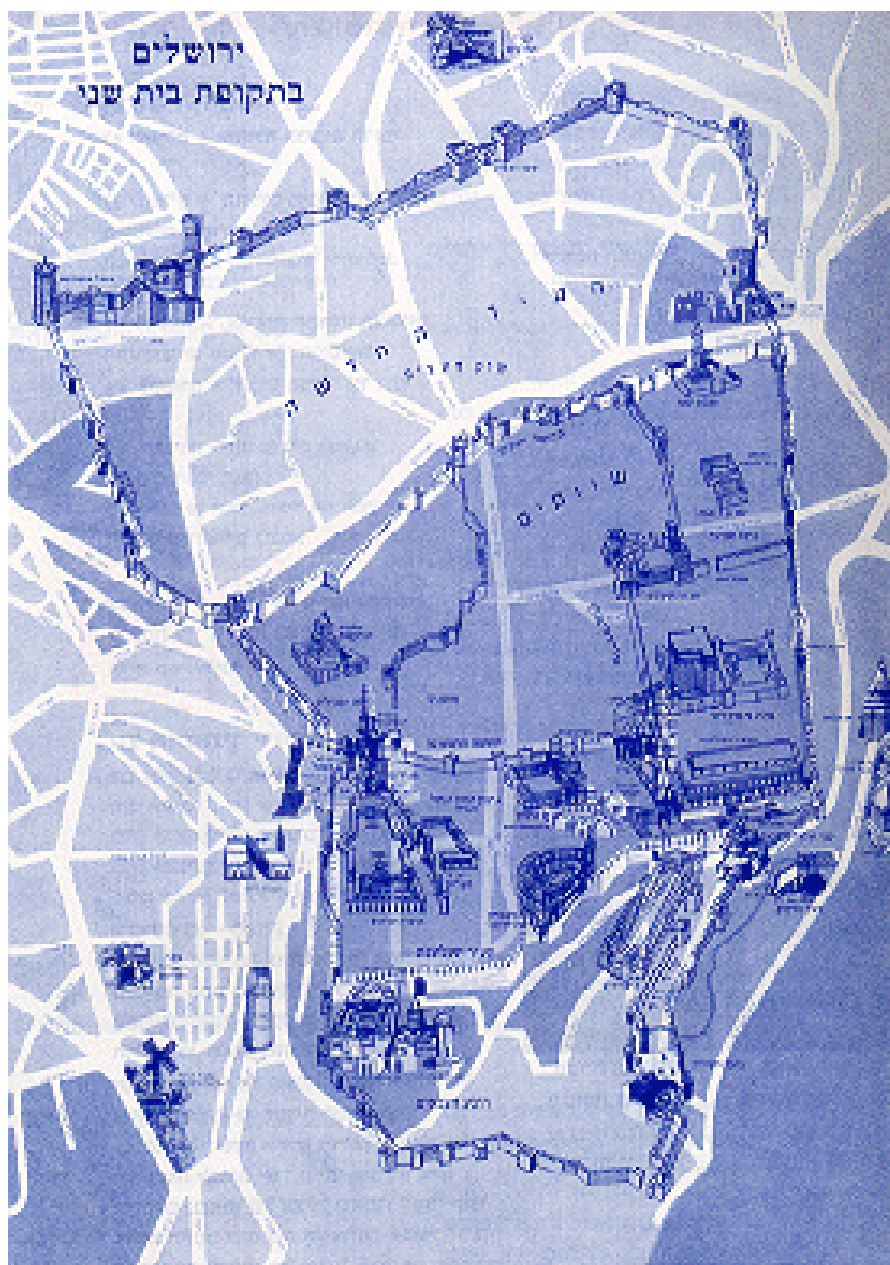
עזרא ונחמיה

ספרים חיצוניים: ספר החשמונאים

על חומותיך ירושלים...

הצהרת כורש והשיבה לירושלים "ובשנת אחת לכורש מלך פרס... העיר ה' את רוח כורש ...
ויעבר קול בכל מלכותו... לאמר: כה אמר מלך פרס, כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלוקי
השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלים... מי בכם מכל עמו יהי אלוקיו עמו ויעל
לירושלים... ויבן את בית ה'... ויקומו ראשי
האבות ליהודה ובנימין... לעלות לבנות את בית ה' אשר בירושלים."
(עזרא א', א'-ה')

"ויסדו הבונים את היכל ה' ויעמידו הכהנים מלובשים בחצוצרות... וכל העם הריעו בתרועה
גדולה בהלל לה' על הוסד בית ה', ורבים מהכהנים ... אשר ראו את הבית הראשון ביסדן.
(כאשר ראו) זה הבית בעיניהם בוכים בקול גדול
ורבים בתרועה בשמחה..."
(עזרא ג', י'-י"ג)

כרטיס מס' 4: תקופת הבית השני (ב) ומרד בר כוכבא

רבותי ההיסטוריה...

63 לפנה"ס - תחילת הכיבוש הרומי

37 לפנה"ס - הורדוס מוכתר כמלך בידי הרומאים, מחדש את בית המקדש, נחשב מגדולי בני ירושלים.

41 לספירה - אגריפס הראשון מצאצאי החשמונאים ממולך ע"י הרומאים.

66 לספירה - "המרד הגדול" נגד רומי

70 לספירה - חורבן בית המקדש וירושלים (ט' באב) רבן יוחנן בן זכאי מעביר את המרכז הרוחני מירושלים ליבנה.

132 לספירה - מרד בר כוכבא כתגובה להקמת עיר אלילית בשטח ירושלים: אליה קפיטולינה

הנהגה

תקופה הזוגות: שמעון בן שטח ויהודה בן טבאי שמעיה ואבטליון הלל ושמאי תקופת התנאים: רבן שמעון בן גמליאל רבן יוחנן בן זכאי רבן גמליאל דיבנה רבי עקיבא

יצירה

המשנה

ספרי יוסף בן מתתיהו: "מלחמת היהודים ברומאים"

על חומותיך ירושלים...

רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא... היו עולים לירושלים. כיוון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם; כיוון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קודש הקודשים התחילו הם בוכים ורבי עקיבא - משחק. אמרו לו: מפני מה אתה משחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: מקום שעמד מקדשנו ועכשיו שועלים הולכים בו, ולא נבכה? אמר להם: לכן אני משחק; עד שלא נתקיימה נבואת החורבן של אוריה הכהן, שאמר: "לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיים תהיה והר הבית לבמות יער" הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, שאמר: " עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים". עכשיו, שנתקיימה נבואתו של אוריה, יודע אני שתתקיים גם נבואתו של זכריה. אמרו לו: עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו.

(בבלי, מכות כ"ד א')

כרטיס מס' 5: היהודים וירושלים תחת שלטון ביזנטיון (נוצרים מזרחיים)

רבתי ההיסטוריה...

324 לספירה - שלטון הנוצרים הביזנטים. נאסר על היהודים להתגורר בירושלים. הותר להם לבקר בעיר רק יום אחד בשנה - בט' באב.

614 לספירה - הפרסים כובשים את ירושלים ומוסרים את השלטון ליהודים.

629 לספירה - הביזנטים חוזרים לשלוט בעיר ונוקמים ביהודים.

638 לספירה - המוסלמים כובשים את העיר מידי הביזנטים.

הנהגה

אין הנהגה יהודית בירושלים, זאת תקופת האמוראים והסבוראים בא"י. מוזכר שמו של נחמיה בן חושאל בן אפרים בן יוסף

יצירה

בתקופה זו נחתמו התלמוד הירושלים והתלמוד הבבלי זו ראשית תקופת הפייטנים נכתבו גם מדרשים ומכתבים

על חומותיך ירושלים...

- "הנוסע מברדו" (צליין צרפתי) מספר: "היהודים באים מדי שנה אל אבן נקובה, מושחים אותה בשמן, מקוננים על חורבן הבית וקורעים את בגדיהם." משבעה בתי כנסת נותר רק אחד.
- יהודי הגליל משלמים כסף לקיסרית אאודקיה ובתמורה מתאפשרת להם העלייה לרגל לירושלים.
- בפיוטים שנאמרו בבתי כנסת נזכרו: ציון, שלם, ירושלים וביהמ"ק. הפיוטים היו רוויי געגועים.
- יהודים מנו את מניין השנים לא מבריאת העולם אלא מחורבן הבית.
- ניתנים לירושלים שמות חדשים רבים המבטאים יחס אהבה.
- יהודים מנסים לסייע לפרסים לכבוש את ירושלים מידי הביזנטים והיא נמסרת ליהודים.
- בתקופה זו נכתב "ספר זרובבל", מדרש גאולה בו תופסת ירושלים מקום מרכזי.
- יהודים סיימו מכתבים שלהם במילות תקוה: "תזכה לביאת הגואל, ובניין אריאל וקיבוץ ישראל".

כרטיס מס' 6: היהודים וירושלים תחת השלטון המוסלמי

רבותי ההיסטוריה...

638- המוסלמים כובשים את העיר מידי הביזנטים. הותר ליהודים לגור בירושלים (70 משפחות).

המאה ה-7-8 - יש עלייה של יהודים לירושלים מבבל.

המאה ה-9-10 - אי שקט בא"י ובירושלים בשל מלחמות פנימיות בין פלגים מוסלמיים. פריחה לקהילה היהודית בעיר. המרכז היהודי חוזר מטבריה לירושלים. בעיר פעלה במשך תקופה ארוכה ישיבת א"י שנחשבה ליורשת הסנהדרין.

1099 - הצלבנים כובשים את ירושלים ומחסלים את הקהילה היהודית בה.

הנהגה

עד המאה השביעית אין הנהגה יהודית בירושלים זו תקופת הגאונים ראשי ישיבת א"י בתקופה שפעלה בירושלים

יצירה

ספרות הגאונים, שאילתות, איגרות פיוטים מדרשים, מכתבים יסודות הבלשנות העברית בא"י

על חומותיך ירושלים...

- באים ישראל מארבע קצות הארץ אל ירושלים לדרוש ולהתפלל.
- ספרות הפיוט שנוצרת בירושלים משפיעה על גלויות רבות, כולל אירופה.
- ישיבת ירושלים היתה ממנה את ראשי הקהל בקהילות יהודיות אחרות שסרו למרותה.
- יהודים ישבו בעיקר בדרום ירושלים (ליד מעיין השילוח).
- ממכתבים עולה שיהודים רבים עלו לרגל לירושלים בעיקר בימי חג הסוכות. מוקד העלייה לרגל - הר הזיתים.
- שמואל הנגיד (שעלה לגדולה בספרד) שולח כסף רב להחזקת הקהילה היהודית בירושלים.

כרטיס מס' 7: היהודים וירושלים תחת השלטון הצלבני

רבותי ההיסטוריה...

- 1099 - ירושלים נופלת בידי הצלבנים. חומותיה נפרצות, תושביה היהודים והמוסלמים נטבחים. היהודים שניצלו נלקחים בשבי ונמכרים לעבדים.
- 1220 - בגלל מחסור בתושבים בעקבות הטבח הגדול, נוקט השליט הצלבני של ירושלים מדיניות של סחר חופשי כדי למשוך לעיר גם יהודים.
- 1140 - המשורר ר' יהודה הלוי עולה מספרד לירושלים בעקבות שירי געגועיו.
- 1165 - הרמב"ם עולה לרגל לירושלים.
- 1173 - הנוסע הגדול ר' בנימין מטודלה (ספרד) מסייר בירושלים. ספר מסעותיו - מקור ותייעוד לתקופה.
- 1211 - עליית 300 רבנים מאנגליה ומצרפת.
- 1241 - סוף הכיבוש הצלבני.

הנהגה

אין הנהגה יהודית בירושלים בשל רדיפות הצלבנים.
תקופת "הראשונים" - הרי"ף
הרא"ש
רש"י
בעלי התוספות
ועוד...

יצירה

אין יצירות יהודיות בירושלים. היצירות הרוחניות הגדולות של התקופה הן פירושי רש"י לתורה ולתלמוד והיצירה של בעלי התוספות. פיוטים ושירים המבטאים געגועים לירושלים, כמו שירי ריה"ל: "לבי במזרח ואנוכי בסוף מערב, איך אטעמה את אשר אוכל ואיך יערב בעוד ציון בכבל אדום (צלבנים) ואני בחבל ערב". וכן משירי ציון: "יפה נוסף משוש תבל קריה למלך רב, לך נכספה נפשי מפאתי מערב". ספר מסעותיו של ר' בנימין מטודלה.

על חומותיך ירושלים...

בתחילה לא מורשים היהודים לגור בירושלים, אך הקשר עם העיר נשמר. נראה שמעטים בכל זאת המשיכו לגור בה. העלייה לרגל נמשכה. המאבקים והמלחמות עליה בין המוסלמים לנוצרים עוררו אצל היהודים ערגה לתקופה שהעיר היתה בידיהם. עם נפול ירושלים מחדש לזמן מה בידי המוסלמים, יש עדות לביקורת של נוצרי העורך השוואה בין נוצרים ויהודים ומעלה על נס את דבקות היהודים בירושלים ואת העובדה שמעולם לא מסרוה בקלות מרצונם.

הרמב"ם עולה לרגל: "יצאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה, ונכנסתי לבית הגדול (מול עזרה) והתפללתי בו".

בנימין מטודלה פוגש מספר קטן של יהודים (וזאת למרות איסור הצלבנים) – "לא יעשה שום אדם צביעה... בירושלים כי אם היהודים לבדם והם כמו מאתיים יהודים תחת מגדל דוד..." (מסעות בנימין מטודלה)

על אף הנוכחות הפיזית המעטה, תופסת ירושלים מקום חשוב בתודעת היהודים בארץ ובגלויות.

כרטיס מס' 8: היהודים וירושלים תחת השלטון הממלוכי

רבותי ההיסטוריה...

1250 - הממלוכים כובשים את מצרים והארצות סביבה ואח"כ גם את ירושלים.

1267 - הרמב"ן בורח מספרד, עולה לירושלים ומחדש את היישוב היהודי בירושלים.

1350 - קהילת יהודי ירושלים גדלה. הממלוכים ממנים סגן נגיד יהודי. גלי עלייה נוספים של יהודים, הפעם מאירופה. יהודים רכשו בניין ובנו את בית הכנסת ע"ש הרמב"ן.

1453 - עלייה מספרד וצפון אפריקה.

1474 - קנאים מוסלמים הרסו את בית כנסת הרמב"ן.

1488 - עליית ר' עובדיה מברטנורא לירושלים.

1492 - חלק ממגורשי ספרד עולים ארצה. כיבוש ירושלים ע"י סולימן המפואר.

1510 - ממלכת הממלוכים מסופחת לאימפריה העותמנית.

הנהגה

הרמב"ן – ר' משה בן נחמן, יליד ספרד. מפרש התורה, מקובל, איש הלכה ועוסק ברפואה, מייצג את הדת היהודית בוויכוח בין-דתי (תיאולוגי) ונאלץ בעקבות כך לברוח מספרד. הוא עולה לארץ, בא לירושלים ומעורר את חיי הדת והרוח בה.

הממלוכים, שהשלטון המרכזי שלהם במצרים, ממנים נציגי דתות. הנציג של היהודים נקרא נגיד ויש לו סגנים. סגן נגיד אחד היה ממנהיגי קהילת יהודי ירושלים. ההנהגה באה מקרב "פרנסים" מעדת יהודי המזרח.

ר' עובדיה מברטנורא עולה (1488) לארץ. עוסק פה בפירושו למשנה וחי כאן עד פטירתו. קבור בירושלים – למרגלות הר הזיתים.

יצירה

איגרות לגולה

מתוך איגרת:

"ומה הנאה בשולחן מעוטר ובנים מוגלים מעליו.
כל שכן בראותנו צרת נפשנו נחלתנו הפכה לזרים"
פרשנות על התנ"ך והתלמוד (רמב"ן)

על חומותיך ירושלים...

בתחילת התקופה הממלוכית יהודי ירושלים מעטים מאוד. באיגרת ששלח הרמב"ן לבנו הוא כותב: "יברכך ה' בני נחמן וראה בטוב ירושלים... בירושלים עיר הקודש שאני כותב אליך ספרי זה כי זכיתי ובאתי... רבה העזובה וגדול השימון וכללו של דבר, כל המקודש מחברו חרב יותר מחברו."

הרמב"ן המריץ את היהודים הירושלמים לפתח את חיי הדת והרוח שלהם. שליחים יצאו להביא את ספרי התורה שהוסתרו בשכם. ואמר הרמב"ן: "הדבר נחוץ משום שרבים באים לירושלים תדיר, אנשים ונשים מדמשק, מצרים וכל גלילות הארץ, לראות ביהמ"ק החרב ולבכות עליו."

(מתוך מכתבו לבנו)

היהודים הינם "בני חסות", ונפגעים רק כשעולה גל קנאות מוסלמית. - בתקופה הממלוכית היתה לא רק עלייה לרגל אלא עלייה ממש בפועל.
בולטת תופעת "התקשרויות", כלומר, התארגנות קבוצות חכמים לעלייה לארץ.
באיגרת לאביו מתאר ר' עובדיה את הגעתו לירושלים: "ומרחוק מירושלים כשלושת רבעי מיל נתגלתה העיר המהוללה קרית משושנו ושם קרענו את בגדינו כחובה... ובאנו עד שערי ירושלים ונכנסנו בה בשלושה עשר לחודש ניסן... בעצם היום הוא עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים".

כרטיס מס' 9: היהודים וירושלים תחת השלטון העותמני

רבותי ההיסטוריה...

1520 - הסולטן סולימן, הנקרא המפואר או המחוקק, כובש את א"י וירושלים.

1538 - בונה את החומה וברכת הסולטן. המאה ה-17 עליות רבות לארץ, ובין העולים רבנים, ר' יעקב חאגיז ממרוקו, ר' אליהו הורביץ (השל"ה) - מייסד היישוב האשכנזי.

המאה ה-18 - פעלו בירושלים למעלה מ-20 ישיבות ובהן למדו מאות תלמידי חכמים.

המאה ה-19 - תנאי החיים בעיר קשים. הוטלו על התושבים מיסים כבדים, ובעיקר על היהודים (מס גולגולת). יהודים אשכנזים לא יכלו להתגורר בעיר ונאלצו להתחפש לספרדים.

עליית תלמידי הגר"א מוילנה, ויהודים אחרים מרחבי אירופה.

במחצית השנייה של המאה ה-19 הכירה תורכיה בנציגויות העדות השונות והעיר מלאה קונסוליות.

1841 - מעמד היהודים השתפר. והכירו בחכם הספרדי כנציגם.

1875-1860 - היציאה מהחומות, הקמת שכונות. משכנות שאננים" השכונה הראשונה שהוקמה ע"י מונטיפיורי.

1870-1872 - היהודים כבר מהווים מחצית מתושבי העיר. הם העדה הדתית הגדולה ביותר. נבנות שכונות נוספות.

1882 - תרמ"ב - עלייה המגיעה מתימן לירושלים. רב יהודי בירושלים.

1886 - הרצל מבקר בירושלים.

1914-1915 - תחילת מלחמת העולם הראשונה היהודים סבלו מרעב.

ג'מאל פשה מושל עריץ של ירושלים מגרש את הנהגת היישוב לתורכיה.

1917 - סוף השלטון העותמני - הצבא הבריטי נכנס לירושלים.

כרטיס מס' 10: היהודים וירושלים בימי המנדט הבריטי, מלחמת השחרור והקמת המדינה

רבותי ההיסטוריה...

1917 - האנגלים כובשים את ירושלים מידי העותמנים (התורכים) - הצהרת בלפור.

1918 - אבן פינה לאוניברסיטה העברית.

1920 - הרברט סמואל הנציב העליון הבריטי.

1936 - מהומות דמים של הערבים.

1939 - 1945 - מלחמת העולם השנייה - השואה .

1948 - הבריטים עוזבים את ירושלים. נמשך המאבק מול הערבי- מלחמת העצמאות ה' באייר תש"ח - הכרזה על הקמת המדינה.

1949 - ט"ו בשבט בירושלים - מושב הפתיחה הראשון של הכנסת והכרזה על ירושלים כבירת מדינת ישראל.

1967 - כ"ח באייר תשכ"ז - מלחמת ששת הימים, במהלכה משוחררת העיר העתיקה. ירושלים השלמה והמאוחדת, בירת מדינת ישראל.

הנהגה

מנהיגי "המדינה שבדרך" ועם הקמת המדינה הנהגה נבחרת בדרך דמוקרטית.

יצירה

ספרות תורנית – ענפה עשירה ומגוונת

ספרות ושירה – משוררים וסופרים החיים בירושלים וכותבים בהשראתה.

על חומותיך ירושלים...

בשנות המנדט הבריטי היו פרעות בתושבי העיר ע"י הערבים. היהודים מקימים כוח מגן - ההגנה ואחר כך גם אצ"ל ולח"י. למרות הפרעות נבנות שכונות חדשות ומתרחבות שכונות ישנות, נבנים מוסדות ציבור. כשהבריטים עוזבים, המאבק מול הערבים נמשך, מתחילה מלחמת השחרור. ירושלים נתונה במצור, מצב תושביה מחמיר. שיירות פורצות את המצור מביאות אוכל ונשק. עם הסכמי הפסקת האש נשאר העיר חצויה, תושבי הרובע היהודי

נופלים בשבי הירדני והעיר העתיקה נופלת לידי הירדנים. במלחמת ששת הימים שוחררה ירושלים המזרחית והעיר חוברה לה יחדיו. לאחר המלחמה זכתה העיר לתנופת בנייה ולפריחה כלכלית, תרבותית ורוחנית.

"עבור הנוצרים קיימות רומא, קנטרברי ואפילו סולט לייק סיטי. עבור המוסלמים קיימות מכה ומדינה. גם להם חשובה ירושלים, אבל עבור היהודים קיימת רק ירושלים, ורק הם בחרו להקים בה את בירתם"...
(טדי קולק - מתוך "שכונה ושכונות", עמ' 46-47)